

Nr 38.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor m. m.; given Stockholms slott den 30 december 1926.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Lyberg.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1926.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Lyberg, anmäler fråga om utsträckning av tiden för inlösen av skattefrälseräntor m. m. och anför:

Frälseräntor finnas av huvudsakligen två olika slag, skattefrälseräntor och frälse-skatteräntor. De förra hava uppkommit därigenom, att kronan till någon enskild överlätit sin rätt till den från ett skattehemman utgående räntan. De senare åter hava tillkommit på så sätt, att ägare av frälsehemman antingen avhänt sig jordäganderätten till hemmanet med förbehåll om rätt att för sig och efterkommande av hemmanet åtnjuta viss ränta eller ock, ehuru mindre vanligt, med bibehållande av jordäganderätten till annan upplåtit rätt till viss ränta av hemmanet. Skattefrälseräntorna äro följaktligen med hänsyn till sättet för sin uppkomst av offentligträttslig natur, ehuru de på grund av överlåtelsen från kronan till enskild blivit föremål för privaträttsliga förfoganden. Frälse-skatteräntorna åter äga jämväl med hänsyn till sitt ursprung privaträttslig karak-

tär. Denna skillnad i sättet för uppkomsten av de båda slagen av frälseräntor har föranlett, att de åtgärder, som under senare tider vidtagits i ändamål att bringa frälseränteinstitutet att upphöra, beträffande de skilda slagen av räntor inriktats på olika sätt. I korthet uttryckt hava sålunda skattefrälseräntorna i sammanhang med grundskatternas avskrivning blivit föremål för *inlösen* från statsverkets sida, varemot frälsskatteräntorna enligt lag den 8 november 1912 genom offentlig myndighets medverkan kunna *avlösas*, därvid kostnaden för avlösningen, som i sin helhet förskjutes av statsmedel, slutligen till huvudsaklig del eller tre fjärdedelar bäres av ägaren till den fastighet, från vilken räntan utgår, och till återstoden, en fjärdedel, av statsverket.

Gällande bestämmelser om inlösen av skattefrälseräntor.

Vidkommande skattefrälseräntorna bestämdes genom förordning den 11 september 1885 (nr 55), att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade, finge i mån som vederbörande ägare därom framställde anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverkets räkning inlösas; och meddelades tillika grunder för inlösningspriset bestämmande m. m. ävensom föreskrift, att vederbörande ägare, som ville begagna sig av den sålunda bestämda inlösen, skulle inom ett år från författningens dag därom hos kammarkollegium eller vederbörande länsstyrelse göra anmälan.

På förslag av Kungl. Maj:t i proposition (nr 161) till 1911 års riksdag, som vann riksdagens bifall, meddelades genom förordning den 2 juni 1911 (nr 73) bestämmelse av innehåll, att räntor å skattefrälsehemman, vilka vid något tillfälle före den 1 april 1911 varit med jordäganderätten förenade, finge utan hinder därav inlösas för statsverkets räkning, varigenom sådana räntor alltså likställdes med räntor, vilka icke varit med jordäganderätten förenade.

I enlighet med särskilda riksdagsbeslut har tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor utsträckts, senast till utgången av år 1927 enligt kungörelse den 9 maj 1924 (nr 114), som grundades å Kungl. Maj:ts av 1924 års riksdag bifallna proposition nr 142.

Ändrade grunder rörande inlösningspriset bestämmande hava fastställts, senast i kungörelse den 6 maj 1904 (nr 21 sid. 1), enligt vilken priset skall bestämmas till det efter 4 procent beräknade kapitalbeloppet av medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre, med iakttagande av att inlösningspriset ej må understiga räntans värde enligt de i förordningen den 11 september 1885 angivna grunder.

För att även i de fall, då ägarna av inlösningsbara skattefrälseräntor icke anmält desamma till inlösen, räntegivarna skulle bliva delaktiga av grundskatteavskrivningens förmåner, föreskrevs genom kungörelse den 3

februari 1888, att ägare av skattefrälsehemman, vars ränta, ehuru varande av den i 1885 års förordning avsedda beskaffenhet, icke blivit av statsverket inlöst, skulle från och med år 1888 erhålla årlig ersättning av statsmedel. Denna ersättning, som till en början utgjorde 30 procent av räntan och genom lagen den 2 december 1892 angående avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter och vad därmed äger sammanhang bestämdes till så stor del av räntans belopp, som motsvarade det för grundskatteavskrivningen vid varje tid gällande procenttal, utgår efter denna avskrivnings fullbordande med en summa motsvarande hela den erlagda räntan.

För bestridande av de utgifter, som statsverket enligt det anförda har att vidkännas med avseende å frälseräntorna, äro i riksstaten under sjunde huvudtiteln uppförda särskilda förslagsanslag för inlösen av skattefrälseräntor, för ersättning för skattefrälseräntor samt för avlösning av frälse-skatteäntor.

Såsom framgår av förutnämnda proposition till 1924 års riksdag anmälde dåvarande departementschefen i samband med frågan om propositionens avlåtande ett av kammarkollegium och statskontoret den 24 oktober 1922 avgivet utlåtande angående ändrade bestämmelser rörande inlösen av skattefrälseräntor. I detta utlåtande hade ämbetsverken *dels* hemställt, att Kungl. Maj:ttäcktes föreslå riksdagen besluta ej mindre att lösesumman för sådana frälseräntor, som enligt förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 komme att av statsverket inlösas, skulle utgöra det kapitalbelopp, som erhöles genom att räntorna efter medeltalet av markegångsprisen för de sist förflutna tio åren med tillagd forsällöns-ersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliserades efter fyra för hundra, dock att, därest något av åren 1917—1921 inginge i tioårsperioden, samma års markegångspris icke skulle tagas i beräkning, än även att den genom nämnda förordningar bestämda inlösen av skattefrälseräntor finge äga rum även efter utgången av år 1924, *dels ock* i fråga om inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor framlagt förslag till bestämmelser, avsedda att träda i kraft den 1 januari 1925, enligt vilka bestämmelser inlösningsbara skattefrälseräntor skulle i viss närmare angiven ordning utan föregående anbud av vederbörande ränteägare inlösas för statsverkets räkning.

*Förslag om
ändrade
grunder för
inlösnings-
prisets
bestämmande.*

Till motivering av sitt förslag om inlösningsprisets bestämmande anförde ämbetsverken i huvudsak följande. Skattefrälseräntas inlösningsvärde hade såväl i 1885 års förordning som 1904 års kungörelse för varje gång fastställts med användande av markegångsprisen för en tioårsperiod, som redan tilländagått vid författningens utfärdande. Detta värde, som vid författningens tillkomst finge anses hava motsvarat räntans verkliga värde, hade emellertid på grund av penningvärdets fall med tiden kommit att alltmer understiga detta. Berörda förhållande syntes delvis hava varit

anledningen till att fortfarande ett jämförelsevis stort antal skattefrälseräntor kvarstode oinlösta. En ändring till det bättre kunde emellertid förväntas, om räntans värde vid tidpunkten för inlösningen tillfullo ersattes ränteägaren. Vid avlösning av frälse-skatte-ränta jämlikt lagen den 8 november 1912 hade ränteägaren ansetts erhålla fullt vederlag genom ersättningens bestämmande till 25 gånger räntans efter medeltalet av den årliga markegången för de sist förflutna tio åren med tillägg av försel-lönsersättning beräknade årliga värde. Avlösningslagens bestämmelser, i vad de avsåge beräkning av värdet av de i räntan ingående persedlar, syntes lämpligen kunna tillämpas jämväl vid inlösen av skattefrälseräntor. Därvid vore emellertid att märka, att i denna tioårsperiod kunde komma att ingå de år, för vilka markegångsprisen till följd av världskriget och därmed sammanhängande orsaker företett abnorma höjningar. Dessa förhöjningar syntes icke inverka på räntornas verkliga och bestående värden och borde därför skäligen icke medräknas vid bestämmande av lösesum-morna för räntorna. En av ämbetsverken gjord sammanställning av marke-gångsprisen för de i frälseräntorna allmännast förekommande persedlarna för åren 1905—1921 i de län, där skattefrälseräntor enligt av länsstyrel-serna avgivna yttranden fortfarande utginge, visade, att markegångs-prisen, som till år 1913 företett en obetydlig höjning, från sistnämnda år till år 1916 stigit med 55 procent, år 1917 med 111 procent och år 1920 med 193 procent, allt jämfört med 1913 års priser. Priserna för år 1921 företedde däremot en sänkning från år 1920, och ökningen utgjorde endast 96 procent. Då man för år 1922 syntes hava att emotse en ytterligare sänk-ning av markegångsprisen, kunde den höjning, som hänförde sig till åren 1917—1920 utan tvekan anses vara av den tillfälliga natur, att hänsyn till dessa års markegångspris icke borde tagas vid bestämmande av skäligt inlösningsvärde å räntorna. Däremot syntes prisförhöjningen för åren 1914—1916, ehuru utan tvivel åtminstone till största delen föranledd av kriget, vara av den mera stadigvarande beskaffenhet, att man för beräk-nandet av frälseräntornas verkliga värden icke kunde bortse från den-samma. Mera tveksamt förhölle sig med 1921 års priser, men ämbets-verken hölle före, att dessa, vilka i och för sig icke vore avsevärt lägre än 1917 års och, såsom redan framhållits, knappast syntes bliva bestån-dande, icke borde få öva inflytande vid sagda beräkning. Vid en inlösen under den närmaste tiden skulle sålunda i medeltalsberäkningen för tioårs-perioden icke få medtagas de därinom fallande, särskilt angivna åren med abnorma markegångspris. Då med de ifrågasatta ändringarna i grunden för beräkning av räntornas värden inlösningspriset under alla förhållanden syntes komma att överstiga inlösningspriset enligt hittills gällande grunder, förefunnes så mycket mindre anledning att, på sätt som skett genom 1904 års kungörelse, stadga ett efter äldre beräkningsgrunder tillskopat mini-mum, som ett sådant stadgande icke skulle överensstämna med principen om inlösningsprisets bestämmande till räntornas verkliga, d. v. s. nuva-rande värden.

Departementschefen fann väl ur det allmännas synpunkt önskligt, att skattefrälseräntorna snarast möjligt bragtes att upphöra, men inskränkte likväl sin hemställan att omfatta allenast en utsträckning av inlösnings-tiden med tre år eller till utgången av år 1927 utan ändring i gällande grunder för inlösningsprisets bestämmande. Såsom skäl härför anfördes huvudsakligen dels att grunderna för inlösningsprisets bestämmande i enlighet med ämbetsverkens förslag skulle komma att hänföras till en tidsperiod, vilken kännetecknades av synnerligen växlande priset förhållanden, dels ock att, därest en allmän inlösningsmedelbart skulle ske, därav skulle föranledas betydande kapitalutlägg, vilka givetvis under dåvarande statsfinansiella förhållanden borde såvitt möjligt undvikas.

Vid anmälan för Kungl. Maj:t den 12 november 1926 av frågan om utsträckning av inlösnings-tiden för skattefrälseräntor förklarade jag mig i likhet med dem av mina företrädare i ämbetet, vilka haft anledning att behandla förevarande spörsmål, anse det vara önskvärdt, att de inlösningsbara skattefrälseräntorna snarast möjligt bringades att upphöra. Emellertid hade, sedan frågan senast varit föremål för Kungl. Maj:ts åtgärd, inlösnings av dessa räntor fortgått i synnerligen ringa omfattning och uppenbart syntes vara, att någon ändring i detta förhållande icke stode att vinna utan att inlösningspriset bestämdes till vad som skäligen kunde anses motsvara räntornas verkliga värde. I avseende å inlösningspriset syntes mig de av kammarkollegium och statskontoret i deras förutnämnda utlåtande den 24 oktober 1922 föreslagna grunder *nu* vara att förorda. Antoges detta förslag, skulle till grund för inlösningsprisets bestämmande icke komma att läggas markegångspris under tid före år 1922 och priset sålunda komma att bestämmas efter medeltalet av minst fem efter år 1921 på varandra följande års markegångspris. Såvitt framginge av en i Statistisk årsbok för 1926 intagen tabell över markegångspriserna syntes prisnivån beträffande de viktigaste i frälseräntorna ingående persedlarna under 1922 och följande år — i motsats till vad fallet varit under åren närmast därförut — icke hava undergått några mera betydande förskjutningar, varför det syntes sannolikt, att ett inlösningspris, som fastställdes på grundval av markegångspriserna för 1922 och senare år, skulle så nära som möjligt motsvara räntans nuvärde. Utsträcktes inlösnings-tiden med ett icke alltför obetydligt antal år, exempelvis fem, och vidtoges samtidigt därmed den föreslagna höjningen av inlösningspriset, torde ränteägarna komma att under samma tid mera allmänt begagna sig av möjligheten till inlösen. För en tvångsinlösnings av alla ännu oinlösta inlösningsbara skattefrälseräntor, vilken skulle medföra en betydande engångskostnad, lade nu liksom år 1924 de statsfinansiella förhållandena hinder i vägen. Med hänsyn till den avsevärda tid, som förflutit sedan ämbetsverken avgivit förut omförmälda utlåtande, syntes det mig emellertid vara lämpligt att inhämta deras förnyade yttrande i ämnet.

Departements-
chefen.

Sedan Kungl. Maj:t samma den 12 november anbefallt kammarkollegium och statskontoret att avgiva utlåtande i ämnet, hava ämbetsverken till åttlydnad härav i en den 13 december 1926 dagtecknad skrivelse tillkännagivit, att ämbetsverken, som nu allenast syntes hava att yttra sig angående grunderna för inlösningsprisets bestämmande, icke funnit anledning frångå vad ämbetsverken därutinnan föreslagit i förutnämnda utlåtande den 24 oktober 1922.

Till vad jag förut anfört i fråga om utsträckning av inlösningsstiden och inlösningsprisets bestämmande har jag vid sådant förhållande intet att tillägga. Därest de av mig härutinnan förordade förslagen vinna bifall, har jag emellertid för avsikt att, i ändamål att erhålla en överblick över den fortgående inlösnings av skattefrälseräntorna och därigenom underlätta i framtiden möjligen erforderliga åtgärder för fullständig inlösen av desamma, för Kungl. Maj:t framlägga förslag om upprättande av länsvis förda förteckningar över ännu utgående räntor av detta slag, av vilka förteckningar avskrifter skulle insändas till finansdepartementet, till vilket jämväl meddelanden om de ändringar i förteckningarna, som föranledas av sedermera vidtagna inlösnings- m. fl. åtgärder skulle avlåtast.

Vad angår beloppet av de kostnader, som under budgetåret 1927—1928 skulle föranledas av antagande av de sålunda förordade grunderna för inlösningsprisets bestämmande, är det givetvis icke möjligt att bilda sig någon mera bestämd uppfattning. Detta blir nämligen beroende på den omfattning, i vilken ränteägare komma att göra framställning om inlösen i så god tid, att kammarkollegiets beslut om inlösen av räntan kan föreligga inom år 1927 och utbetalning av inlösningsbeloppet sålunda, i överensstämmelse med stadgande i § 9 i förordningen den 11 september 1885, verkställas i början av år 1928. Jag har emellertid ansett mig böra räkna med en kostnad under nämnda budgetår av 50,000 kronor, till vilket belopp förslagsanslaget till inlösen av skattefrälseräntor — i riksstaten för innevarande budgetår uppfört med 15,000 kronor — alltså skulle behöva upptagas. Sammanlagda inlösningsbeloppet av ännu återstående skattefrälseräntor kan icke exakt utrönas utan en omfattande och jämförelsevis kostsam utredning men lär med ledning av belastningen de senaste budgetåren å anslaget till årlig ersättning för skattefrälseräntor kunna uppskattas till något över en miljon kronor.

Slutligen anser jag mig böra i detta sammanhang anmäla riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 maj 1918, nr 198, vari riksdagen på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på vad sätt ägare av skattefrälseränta kunde hos länsstyrelse få uppbära de räntor, till vilka han vore ägare, samt därefter företaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Sedan länsstyrelserna, kammarkollegium samt statskontoret avgivit infortrade yttranden i ämnet, anmäldes denna riksdagsskrivelse den 10 mars 1922 för Kungl. Maj:t i samband med fråga om av-

låtande av proposition till riksdagen, nr 202, angående utsträckning av inlösnings tiden för skattefrälseräntor till utgången av år 1924. Dåvarande chefen för finansdepartementet fann därvid — efter att hava redogjort för vissa åtgärder, som enligt departementschefens förmenande vore ägnade att åstadkomma en snabb och fullständig inlösnings av skattefrälseräntorna men förklarar sig då icke vara beredd att framlägga förslag till bestämmelser i sådant syfte — under sådana förhållanden icke vara av behovet påkallat att för det dåvarande allmänneligen påbjuda ett visst förändrat sätt för likvidering av ännu oinlösta räntor. Då, såsom jag förut anfört, antagandet av de av mig förordade grunderna för inlösningspriset bestämmade enligt min åsikt skulle leda till, att ränteägarna under den föreslagna, till utgången av år 1932 utsträckta inlösnings tiden mera allmänt begagnade sig av möjligheten till inlösen, och då jag förutsätter, att, därest icke på frivillighetens väg fullständig inlösen äger rum inom sistnämnda tid, före utgången av densamma åtgärder komma att vidtagas för allmän inlösen av ännu utgående räntor av detta slag, anser jag — i överensstämmelse med den av departementschefen år 1922 uttalade uppfattningen — mig nu böra hemställa, att riksdagens ifrågasvarande skrivelse icke må föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Under återopande av vad jag här förut anfört får jag vidare hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen besluta,

dels att den genom förordningarna den 11 september 1885 (nr 55) och den 2 juni 1911 (nr 73) bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter 1927 års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1932,

dels ock att värdet å sådana frälseräntor, som enligt nämnda förordningar härefter komma att av statsverket inlösas, skall bestämmas till det kapitalbelopp, som erhålles genom att räntorna efter medeltalet av markegångsprisen för de sist förflutna tio åren med tillagd forsellönersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliseras efter 4 procent, dock att därvid markegångspris för 1921 och tidigare år icke skall tagas i beräkning.

Vad departementschefen sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla och förordnar, att proposition av den lydelse, bil. litt. vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Elis Lindahl.